

Khairul Anuar bin Mohamad
Syed Ahmad Tarmizi bin Syed Omar

TOKOH PENDIDIK AL-QURAN DI MALAYSIA: DATO' HAJI MUHAMMAD NOR BIN HAJI IBRAHIM

PENGENALAN

Proses menghafaz al-Quran selalunya dikaitkan dengan maahad tahfiz. Walaupun terdapat mereka yang menghafaz al-Quran bukan dari maahad tahfiz, tetapi ia amat sedikit. Kelebihan sistem menghafaz al-Quran di maahad tahfiz adalah lebih tersusun dengan jadual yang konsisten dan kurikulum yang teratur. Keadaan ini sudah tentu membantu pelajar mengikuti proses hafazan al-Quran dengan baik. Selain itu, lepasan maahad tahfiz juga berpeluang menyambung pelajaran ke peringkat yang lebih tinggi umpamanya ke peringkat sarjana muda, sarjana dan seterusnya doktor falsafah.

Maahad tahfiz yang pertama ditubuhkan di Malaysia ialah Maahad Tahfiz al-Quran Wal-Qiraat pada 1 Mac 1966 (Prospektus Darul Quran 2002/2003 2002:8). Ia ditubuhkan semasa Tunku Abdul Rahman Putra al-Haj menjadi Perdana Menteri Malaysia yang pertama. Penubuhan ini dianggap satu langkah bijak bagi mengembangkan pengajian al-Quran di Malaysia dan juga sebagai pelengkap kepada kewajipan fardhu kifayah yang perlu dipenuhi; di mana jika terdapat seseorang yang menghafaz al-Quran, ia sudah mewakili masyarakat setempat dalam menunaikan kewajipan tersebut.

Berikutan daripada penubuhan maahad tahfiz yang pertama itu dan kejayaannya melahirkan huffāz al-Quran, banyak maahad tahfiz telah ditubuhkan samada oleh Kerajaan negeri atau pihak persendirian. Di antara faktor kejayaan maahad tahfiz ialah kewibawaan gurunya dan kebijaksanaannya dalam menyusun kurikulum pengajian. Faktor guru adalah satu asas penting kejayaan sesuatu maahad, lebih-lebih lagi ia bukan sekadar mengajar ilmu-ilmu agama tetapi juga mengajar cara yang betul untuk mengingat al-Quran. Oleh itu, jika guru al-Quran tidak prihatin dalam

mendidik, pelajar yang dihasilkan tidak akan dapat menguasai ilmu-ilmu al-Quran dengan baik. Antara tokoh yang paling masyhur dalam bidang tahfiz di Malaysia ialah Dato' Haji Muhammad Nor bin Haji Ibrahim yang merupakan bekas Mufti Negeri Kelantan antara tahun 1968 hingga 1987.

TUAN GURU DATO' HAJI MUHAMMAD NOR BIN HAJI IBRAHIM

Beliau ialah salah seorang ulama Kelantan yang terkemuka dan dianggap tokoh paling masyhur selepas Tok Kenali. Beliau dilahirkan pada 20hb. Ogos 1905 di Kampung Simpang Lido, Kota Bharu. Beliau ialah anak kepada Haji Ibrahim Yusuff, Mufti Kerajaan Kelantan antara 1928-1941. Bapanya berketurunan Tok Surau Banggol yang berasal dari Minangkabau, manakala ibunya berketurunan Tuan Padang yang berasal dari Negeri Cina. Moyangnya ialah Sheikh Abdul Halim, iaitu penasihat kepada Sultan Muhammad yang pertama (Pengasuh Bil 581 2003:17).

Ketika berusia lapan bulan, beliau telah dibawa ke tanah suci Mekah. Sekembalinya ke tanah air, bapanya telah memasukkan beliau ke Madrasah al-Muhammadiyah pada tahun 1918. Setelah menamatkan persekolahan awalnya di sekolah tersebut, beliau telah melanjutkan pelajaran agamanya di Mekah pada tahun 1923. Bidang ilmu yang beliau pelajari meliputi bukan sahaja ilmu-ilmu agama tradisional seperti usuluddin, fiqh, hadith dan tafsir, tetapi juga ilmu-ilmu falak dan Qiraat. Guru-guru beliau di Mekah termasuklah Tok Senggora (pengarang kitab tajwid yang berjudul *Mawrid al-Zam'ān fi Tajwīd al-Qur'ān*), Syeikh Nuh Jamaluddin Kelantan, Syeikh Muhammad Nor Patani, Tengku Mahmud Zuhdi al-Fatani, Chek Pak Ya al-Ramani dan lain-lain (Ibid :18).

Menurut Prof. Dr. Abdullah Alwi Haji Hassan (Pengasuh, bil. 581: 18), beliau telah berjaya mendapat ijazah tujuh Qiraat daripada 20 orang qari tersohor di Mekah. Kemudian, beliau sempat menamatkan 14 Qiraat daripada Sheikh Tijjiyy yang berasal dari Mesir. Mungkin berdasarkan faktor inilah beliau digelar "Bapa Qiraat Negeri Kelantan Darul Naim". Di samping ilmu-ilmu agama, Haji Muhammad Nor juga memiliki pengetahuan dalam bidang falak dan perubatan. Beliau juga dikatakan menguasai bahasa Tionghua dan Perancis di samping bahasa Melayu, Arab dan Inggeris.

Jawatan beliau yang pertama selepas pulang ke Kelantan ialah menjadi Qadi Besar Kelantan pada tahun 1937. Beliau pernah memegang jawatan Mufti Khas (Mufti Istana) antara 1hb. September 1941 hingga 28hb. Oktober 1944, iaitu sehingga jawatan berkenaan dihapuskan. Antara 1949 hingga pertengahan 1965, beliau menjadi guru di Jami' Merbau al-Isma'il (yang kemudiannya dikenali sebagai Maahad Muhammadi) dan sekaligus mengajar di Masjid Muhammadi. Selang waktu antara pertengahan 1965 hingga April

1968 beliau habiskan di Masjid Negara Kuala Lumpur berkhidmat di Kelas Tahfiz al-Quran yang baru ditubuhkan (sekarang dikenali sebagai Darul Quran) dan bersama menyusun Tafsir Pimpinan Ar-Rahman dengan Abdullah Basmeih (Pengasuh Bil 581 2003:20).

Haji Muhammad Nor dilantik menjadi Mufti pada 1hb. Mei 1968 berikutan kematian sahabatnya Dato' Haji Ahmad Maher. Jawatan ini beliau sandang sehingga ke akhir hayatnya pada 13hb. Februari 1987. Lebih daripada seorang ulama, beliau adalah seorang hafiz dan ahli falak yang terkenal, serta seorang penulis yang menguasai bahasa Inggeris dengan baik. Kemasyhuran beliau lebih banyak terserlah dalam bidang-bidang Qiraat, falak, tafsir, usuluddin dan bidang fiqh sebagaimana layaknya seorang Mufti (<http://www.kelantan.gov.my/maik/muhdnor.htm>).

PERANAN GURU DALAM MENGHAFAZ AL-QURAN

Guru diibaratkan seperti obor atau penyuluh yang menunjuk arah kejayaan kepada pelajarnya. Sebelum seseorang itu menjadi guru, dia perlu menyiapkan dirinya terlebih dahulu dengan ilmu pengetahuan yang mencukupi berdasarkan bidang pengajian yang hendak diajar. Dalam bidang al-Quran, seseorang guru itu dikehendaki mendalami ilmu berkaitan al-Quran seperti hafazan, tajwid, Qiraat, *rasm*, *dabf* dan seumpamanya.

Dalam pengajaran hafazan al-Quran, guru memainkan peranan yang amat penting dalam memastikan kejayaan pelajar. Hasil didikan yang baik daripada guru membolehkan pelajar yang lemah mencapai prestasi yang cemerlang. Ini kerana, bidang hafazan al-Quran berlainan daripada bidang-bidang lain seperti tauhid, fiqh dan sebagainya. Ilmu-ilmu tersebut dipelajari daripada guru tanpa perlu menghafaz satu persatu teksnya, sedangkan hafazan al-Quran memerlukan hafazan dan pengulangan ayat-ayat yang dipelajari secara berterusan.

Di samping itu, guru al-Quran perlu memantau seluruh tindak-tanduk pelajarnya samada dalam kelas ataupun di luar kelas. Di dalam kelas, guru akan memberi pengajaran yang secukupnya dalam bidang hafazan al-Quran samada secara *talaqqi*, *tasmīʿ* dan pengajaran ilmu tajwid. Guru juga dapat melihat kesungguhan dan kesabaran pelajarnya menghadapi kesusahan menghafaz al-Quran dan memberi galakan, tunjuk ajar dan motivasi supaya pelajar tetap terus menghafaz sehingga berjaya mengingati keseluruhan al-Quran. Jika guru itu mendapati seseorang pelajarnya tidak mampu untuk menghafaz al-Quran, beliau seharusnya memberikan nasihat kepada pelajar itu supaya mendalami ilmu-ilmu agama yang lain seperti tafsir, fiqh dan sebagainya. Justeru, peranan guru amatlah besar dalam memastikan kejayaan pelajar lebih-lebih lagi untuk mengingati keseluruhan al-Quran sebanyak tiga puluh juzuk.

METOD *TALAQQI* AL-QURAN HAJI MUHAMMAD NOR

Kaedah menghafaz al-Quran di Malaysia ketika ini mempunyai beberapa cara atau bentuk. Ada yang memulakan hafazan dari juzuk pertama, diikuti juzuk kedua dan seterusnya hingga tamat, dan ada juga yang menghafaz al-Quran dengan juzuk 30 diikuti juzuk 29 hingga ke bawah. Antara dua cara tersebut, Haji Muhammad Nor telah mengajar dalam bentuk menghafaz bermula dari juzuk pertama, kedua sehingga khatam al-Quran.

Sebelum setiap kali menghafaz, Haji Muhammad Nor akan membaca al-Quran di hadapan pelajar (metod *talaqqi*). *Talaqqi* bermaksud guru membaca al-Quran dan pelajar mendengar bacaan tersebut, atau guru mendengar bacaan pelajar dan membetulkan bacaannya apabila terdapat kesalahan. *Talaqqi* adalah kaedah yang dilakukan oleh Jibril a.s. ketika mengajar al-Quran kepada Rasulullah s.a.w. Pernah berlaku Rasulullah s.a.w. terlalu ingin mengingat al-Quran dengan cepat sehingga Baginda membaca apa yang belum habis dibaca oleh Jibril a.s. Keadaan ini menghalang bacaan Jibril a.s. sehingga Allah s.w.t. menurunkan firmanNya:

﴿لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ، إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ، إِذَا قَرَأَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ، ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ﴾.

“Janganlah engkau (wahai Muhammad) kerana hendakkan cepat menghafaz Quran yang diturunkan kepadamu, menggerakkan lidahmu membacanya sebelum selesai dibacakan kepadamu. Sesungguhnya Kamilah yang berkuasa mengumpulkan al-Quran itu dalam dadamu dan menetapkan bacaannya pada lidahmu. Oleh itu, apabila Kami telah menyempurnakan bacaannya kepadamu dengan perantaraan Jibril maka bacalah menurut bacaannya itu. Kemudian, sesungguhnya kepada Kamilah terserah urusan menjelaskan kandungannya yang memerlukan penjelasan” (al-Quran, al-Qiyāmah 75: 16-19)

Ketika beliau membaca al-Quran, pelajar hendaklah menanda tempat *waqaf*. Satu kelainan berbanding *talaqqi* pada hari ini ialah Haji Muhammad Nor menerangkan dengan menyebut jenis *waqaf* umpamanya *waqaf ṣāliḥ*, *waqaf lāzim* dan seterusnya. Menurut Ustaz Salahuddin Haji Omar, semua tempat *waqaf* yang disebut oleh Haji Muhammad Nor berdasarkan sebuah kitab berkaitan *waqaf* dan *ibtidā'* iaitu *Manār al-Hudā fi Bayān al-Waqf wa al-Ibtidā'* oleh al-Ashmūniyy.

Waqaf dan *ibtidā'* dalam bacaan al-Quran adalah perkara penting yang perlu dijaga dengan baik oleh pembaca al-Quran. Ia boleh mempengaruhi makna sesuatu ayat dan jika pembaca kurang mengambil perhatian terhadap *waqaf* ini, boleh jadi tempat yang diwaqafnya itu mengubah makna ayat tersebut. Terdapat ayat yang menceritakan tentang azab neraka yang disusuli dengan ayat yang menerangkan tentang syurga, dan begitulah sebaliknya.

Jika tidak berhenti di tempat yang betul pada ayat-ayat tersebut, akan mengubah maknanya. Justeru, Sayyidina ‘Ali r.a. telah menjelaskan maksud *tartil* dalam ayat (al-Quran, al-Muzzammil 73:4):

﴿... وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا﴾

sebagai:

تجويد الحروف ومعرفة الوقوف.

yang bermaksud: “Memperelokkan sebutan huruf dan mengetahui tempat *waqaf*”.

Sejak akhir ini, kita mendapati mushaf-mushaf telah tersedia dengan tanda-tanda waqaf seperti tanda لا ، م ، ج ، قلى ، صلى dan lain-lain. Penandaan yang dibuat ini memudahkan para pembaca al-Quran jika mereka mengetahui maksud yang tersirat disebalik tanda-tanda tersebut.

Dalam temubual dengan Dato’ Syeikh Ismail¹, beliau menjelaskan bahawa bacaan *talaqqi* Haji Muhammad Nor amatlah jelas dan tepat dengan hukum tajwid. Haji Muhammad Nor biasanya membaca al-Quran dengan tenang sambil melihat mushaf di hadapannya dan memerhati pelajar menandakan *waqaf*. Walaupun tidak mempunyai suara yang menarik, beliau tetap meminati lagu-lagu al-Quran yang berirama seperti lagu *ṣan‘āniyy*.

METOD MENGHAFAZ AL-QURAN HAJI MUHAMMAD NOR

Menghafaz al-Quran adalah satu perkara yang sukar lebih-lebih lagi jika ia dari kalangan orang yang tidak bercakap Arab atau tidak memahami bahasa Arab. Justeru, sebelum menghafaz, ramai di kalangan penghafaz akan memulakan hafazan mereka dengan membaca tafsir atau terjemahan al-Quran. Apabila memahami maksud ayat, ia dapat membantu mereka mengingat ayat tersebut dengan lebih mudah dan senang. Terdapat sesetengah penghafaz yang hanya mengambil masa 15 minit untuk menghafaz satu muka al-Quran dengan menggunakan kaedah ini.

Haji Muhammad Nor telah menggunakan kaedah mentafsir dan memahami ayat al-Quran yang hendak dihafaz. Beliau telah meminta pelajarnya membaca dan menghuraikan ayat-ayat al-Quran dengan menggunakan beberapa buku tafsir. Menurut Ustaz Muhsin Haji Ahmad, antara kitab tafsir yang sempat dihabiskan di hadapan Haji Muhammad Nor ialah *Tafsir al-Marāghiyy* dan *Tafsir Baydāwiyy*. Menurutny lagi, *Tafsir al-Marāghiyy* dipilih kerana bahasanya yang mudah. Tafsir ini juga mengandungi pandangan yang sederhana yang “tidak begitu tua dan tidak

¹ Temubual ini diadakan pada 24 Julai 2004 ketika berlangsungnya Majlis Menghafaz al-Quran Peringkat Kebangsaan Kali ke-25 di Alor Setar, Kedah.

begitu muda". Selain daripada tafsir tersebut, beliau juga telah menggunakan *Tafsir al-Alūsiyy, al-Nasafiyy, al-Qurṭubiyy, Ibn Kathīr* dan *al-Jawāhir*.

Apabila terdapat beberapa pandangan ulama dalam sesuatu ayat, beliau akan melakukan *tarjih* terhadap pandangan-pandangan tersebut. Menurut Haji Muhsin lagi, Haji Muhammad Nor amat arif mengenai tempat pengambilan tafsir yang dirujuk oleh pelajar. Beliau akan mengatakan tafsir ini diambil dari *al-Qurṭubiyy* atau *Ibn Kathīr*. Selepas memahami keseluruhan maksud ayat, pelajar akan mula menghafaz di waktu petang dan malam. Keesokan harinya di waktu pagi, sesi *tasmī'* iaitu mendengar bacaan hafazan akan dimulakan.

Keseluruhan pelajar yang mengikuti kelas hafazan generasi pertama ini mendapat pendidikan dari sekolah Arab dan ada juga yang mendapat pendidikan dari pondok. Oleh itu, secara keseluruhannya mereka memahami bahasa Arab dan ada yang boleh menguasainya dengan baik. Untuk mengendalikan bacaan tafsir, Haji Muhammad Nor telah melantik beberapa pelajar menjadi ketua *ṭalā'ah* seperti Haji Zainal Abidin, Haji Othman dan Dato' Syekh Ismail.

Memahami tafsiran al-Quran adalah satu cara yang terbaik untuk mengingat al-Quran. Tetapi pada masa ini, tidak terdapat maahad yang menggunakan metod ini dalam pendidikan menghafaz al-Quran. Mungkin ia sukar dilakukan kepada pelajar yang tidak memahami bahasa Arab dan dalam usia yang masih muda. Namun, metod yang digunakan oleh Haji Muhammad Nor dalam mengingat al-Quran dengan menggunakan tafsir adalah bersesuaian dengan tahap pelajar dan usia mereka ketika itu.

METOD TASMĪ'

Setiap pagi pelajar akan memperdengarkan bacaan yang telah mereka hafaz pada malam sebelumnya. Kadar masa yang diperuntukkan untuk bacaan hafazan ini ialah selama 5 hingga 8 minit. Dalam tempoh tersebut, pelajar mestilah menghabiskan satu *maqra'*¹ yang telah *ditalaqqī'* pada hari sebelumnya. Tempoh lima hingga lapan minit diperuntukkan untuk satu *maqra'* bertujuan memantapkan hafazan pelajar. Jika hafazan dibaca dengan lancar tanpa kesalahan, maka tempoh tersebut sudah memadai, dan jika banyak pembetulan perlu dilakukan, tempoh tersebut adalah tidak mencukupi dan perlu ditambah lagi.

Hafazan yang dibaca di hadapan Haji Muhammad Nor ini mestilah menepati kaedah hukum tajwid dan juga *waqaf* yang telah diterangkan

¹ *Maqra'* ialah tempat bacaan. Ia ditanda dalam mushaf dengan lambang seperti bintang. Kadar panjangnya berbeza antara satu dengan yang lain. Adakalanya ia sepanjang dua mukasurat dan ada juga *maqra'* yang panjangnya tiga mukasurat. Setiap juzuk al-Quran mengandungi lapan *maqra'*.

ketika *talaqqi*. Jika pelajar tidak mematuhi *waqaf tam* yang bersifat sempurna dari sudut makna dan lafaznya, Haji Muhammad Nor akan menegur dengan berkata “اتق الله” yang bermaksud: “Takutlah kamu kepada Allah”. Di sini jelas bahawa Haji Muhammad Nor mengingati al-Quran dengan baik dan juga mengingati tempat *waqaf* yang telah dibacanya sebelum itu.

Setelah pelajar membaca hafazan baru, Haji Muhammad Nor akan mendengar pula hafazan yang telah lama dihafaz. Untuk ini, beliau memperuntukkan masa selama dua puluh minit. Dalam tempoh tersebut, pelajar yang lancar hafazan berjaya menghabiskan sebanyak lima *maqra'*, dan bagi pelajar yang kurang lancar, mereka hanya mampu membaca sebanyak empat *maqra'* sahaja. Proses membaca atau mengulang hafazan yang telah lama ini perlu diberi perhatian kerana ia akan hilang jika tidak diulangi selalu. Rasulullah s.a.w. pernah bersabda dalam satu hadith:

والذي نفس محمد بيده، لهو أشد تفلتا من الإبل في عقلها.

“Demi jiwa Muhammad di dalam genggamannya, sesungguhnya ia (al-Quran) lebih liar dari unta yang terlepas talinya” (Muslim t.th: Jil 1: 545 #791)

Justeru mengulang-ulang hafazan al-Quran untuk mengingatnya perlu dilakukan setiap hari dengan kadar yang banyak.

Dalam menyemak bacaan hafazan atau mengulang hafazan yang telah dihafaz oleh pelajar, Haji Muhammad Nor mendengar setiap bacaan tersebut dengan teliti sambil menundukkan kepalanya. Beliau tidak melihat al-Quran untuk tujuan tersebut. Jika terdapat kesalahan dalam ayat, beliau mengisyaratkan dengan mengangkat kepalanya atau mengetuk meja dengan pen yang dipegangnya. Ketika ini pelajar mengetahui ada kesilapan dalam bacaan dan akan mengulang bacaan dari permulaan ayat. Dan jika beliau mengangkat kepalanya sebanyak tiga kali, pelajar akan balik ke tempat duduknya dan melancarkan lagi hafazan sehingga benar-benar mantap. Bacaan kali kedua akan ditasmi^٢ pada keesokan harinya. Ini bermakna, pelajar akan menggandakan hafazan sebanyak dua *maqra'* jika gagal membaca di hadapan Haji Muhammad Nor pada hari tersebut.

Tindakan yang dilakukan dengan tidak menerima bacaan yang silap melebihi tiga kali adalah satu tindakan yang tepat. Dalam hal ini, guru sepatutnya tidak ada tolak ansur dan mesti tegas supaya hafazan mantap. Apabila pelajar dibenarkan juga membaca walaupun terdapat banyak kesalahan, ini akan mengganggu bacaan pelajar tersebut selepas sesi tasmi^٢, dan kesannya ialah pelajar tidak akan dapat mengingati al-Quran dengan baik selepas tamat hafazan tiga puluh juzuk kelak.

Menyemak hafazan tanpa melihat mushaf adalah satu tugas yang amat

berat dan ia tidak mungkin dapat dilakukan oleh guru yang tidak mengingat al-Quran. Kesukaran ini disebabkan banyak ayat al-Quran yang hampir sama seperti ayat yang berkaitan kisah nabi Musa dengan Firaun. Bentuk ayat-ayatnya hampir sama dalam beberapa tempat seperti dalam surah al-A'raf, surah Yūnus, surah Ṭāha dan surah al-Syu'arā'. Begitu juga dengan kisah Nabi Adam a.s. dengan Iblis. Ayat-ayat yang hampir sama terdapat dalam surah al-A'raf, surah al-Hijr, surah Ṭāha, surah al-Syu'arā', surah Ṣād dan sebagainya. Untuk mengingat kesemua ayat yang hampir sama tetapi tidak serupa ini memerlukan kepada penelitian dan ingatan yang kuat supaya kesemua ayat tersebut dapat dibaca dengan tepat dan betul tanpa kesalahan.

PENYUSUNAN JADUAL KELAS

Haji Muhammad Nor adalah seorang yang berilmu dan mempunyai disiplin yang amat tinggi. Selain itu, beliau juga arif menyusun jadual harian untuk kurikulum Maahad Tahfiz al-Quran yang pertama ditubuhkan ini. Beliau telah menyusunnya dengan baik dan kemas. Kekemasan penyusunan jadual dalam kurikulum ini penting dalam menyumbang kepada kejayaan sesebuah institusi pengajian. Memandangkan kepada subjek utama dalam pengajian di maahad tahfiz ini ialah menghafaz al-Quran, Haji Muhammad Nor telah memberikan masa yang panjang kepada subjek hafazan.

Setiap jam 7.00 pagi hari persekolahan, Haji Muhammad Nor akan memulakan kelas dengan mendengar hafazan dari setiap pelajar hingga ke jam 8.00 pagi. Selepas itu, dari pukul 8.00 hingga 10.30 pagi, beliau memenuhi masa tersebut dengan *talaqqī*, mendengar huraian tafsir dari pelajar, mengajar tajwid, fiqh, tauhid, Qiraat dan lain-lain. Pada pukul 10.30 pagi hingga 11.00 adalah waktu rehat. Jam 11.00 hingga 1.30 tengahari dipenuhi dengan aktiviti mengulang hafazan yang telah lama dari setiap pelajar. Ketika ini, pelajar akan membaca hafazan tersebut selama 20 minit. Ini bermakna, masa untuk *tasmī'* hafazan baru dan ulangan hafazan yang lama ialah selama tiga jam setengah. Tempoh tersebut amat sesuai kerana bilangan pelajarnya seramai lapan orang sahaja dan kesemua mereka dididik dengan disiplin yang tinggi. Semuanya sempat membaca hafazan mengikut kehendak guru mereka.

Mengikut Ustaz Muhsin, Haji Muhammad Nor juga mengajar ilmu Qiraat pada tahun dua. Semua *uṣūl* yang berkaitan tujuh Qurra' dan perawinya sempat dikhatamkan. Walaupun begitu, beliau tidak sempat *talaqqī* al-Quran secara Qiraat kerana tempoh hampir tiga tahun itu banyak dihabiskan dengan menghafaz al-Quran. Ilmu Qiraat ialah ilmu yang berkaitan bentuk bacaan oleh *Qurra' Sab'ah* atau *'Asharah*. Ilmu ini biasanya hanya dipelajari oleh orang yang menghafaz al-Quran dan ia memerlukan kepada kefahaman tentang *uṣūl* setiap imam dan seterusnya mempraktiknya dalam ayat-ayat al-Quran.

MOTIVASI PELAJAR UNTUK MENGINGATI AL-QURAN

Dalam menghadapi kesusahan menghafaz al-Quran, sudah pastinya memerlukan kepada kesabaran. Selain itu, faktor motivasi juga penting bagi mengembalikan semangat supaya terus menghafaz dan menghadapi segala kepayahan tersebut dengan tabah dan tenang. Motivasi juga akan menyemarakkan semangat dan mengukuhkan lagi cita-cita untuk menjadi penghafaz al-Quran. Walaupun bersikap tegas, Haji Muhammad Nor juga mengamalkan toleransi terhadap pelajar di luar kelas. Beliau sering mengajak mereka makan bersama di rumahnya. Menurut Ustaz Muhsin, Haji Muhammad Nor selalu membaca hadith Rasulullah s.a.w. :

القرآن غني لا فقر معه.

“Al-Quran itu kaya dan tidak ada kefakiran bersamanya”¹

Makna yang tersirat di sebalik hadith ini ialah menghafaz al-Quran merupakan satu aset penting untuk mencapai kebahagiaan di dunia dan akhirat. Apabila hadith ini selalu dibaca di hadapan pelajar dengan hati yang ikhlas, sudah tentu kesusahan menghafaz akan menjadi kurang dan semangat mengingati al-Quran akan bertambah.

Pernah satu ketika Ustaz Salahuddin mengadu kepada gurunya Haji Muhammad Nor kesusahan menghafaz al-Quran, lalu beliau dengan serta-merta diberi rehat seminggu untuk tujuan *tasmī'*. Dalam waktu tersebut, Ustaz Salahuddin telah menghabiskan masanya menghafaz dan mengingati al-Quran. Toleransi yang ditunjukkan ini merupakan satu perkara penting untuk menjayakan hafazan al-Quran, kerana rehat yang diberikan bukanlah bermaksud meninggalkan pengajian, tetapi ianya bertujuan memberikan peluang kepada pelajar untuk mengingati hafazan lama.

Haji Muhammad Nor selalu berpesan kepada pelajarnya supaya menghabiskan al-Quran dalam masa tujuh hari dengan mengikut kaedah *فمي بشوقي*. Huruf ف bermaksud surah al-Fatihah, huruf م bermaksud surah al-Ma'idah, huruf ي bermaksud surah Yunus, huruf ب bermaksud surah Bani Isra'il atau surah al-Isra', huruf ش bermaksud surah al-Shu'ara', huruf و bermaksud surah wa al-Saffat, manakala huruf ق bermaksud surah Qaf.

Ertinya, pada hari pertama perlu dibaca dari surah al-Fātiḥah hingga

¹ Di dalam riwayat yang lain disebut:

إن القرآن غني لا فقر بعده ولا غنى بعده

Sila rujuk: Abu Ya'la, Ahmad bin 'Aliyy. 1984. *Musnad Abi Ya'la*. Dimashq: Dār al-Ma'mūn li al-Turāth. Jil 5. hlm 159; al-Qudā'iyy, Muhammad bin Salāmah. 1986. *Musnad al-Shihāb*. Bayrūt: Mu'assasat al-Risālah. Jil 1. hlm 186; al-Daylamiyy, Abū Shujā' Shīrawayh bin Shahrādār. 1986. *al-Firdaws bi Ma'thūr al-Khiṭāb*. Bayrūt: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah. Jil 3. Hlm 229.

surah al-Nisā'. Hari kedua pula dibaca dari surah al-Mā'idah hingga surah al-Taubah. Hari ketiga dari surah Yūnus hingga surah al-Naḥl. Hari keempat dari surah Banī Isrā'īl hingga surah al-Furqān. Hari kelima dari surah al-Shu'arā' hingga surah Yāsīn. Hari keenam dari surah wa al-Ṣāffāt hingga surah al-Ḥujurāt, dan hari ketujuh dari surah Qāf hingga ke akhir al-Quran.

Menurut Ustaz Muhsin lagi, selepas khatam al-Quran, kebanyakan pelajar mampu mengingat keseluruhan al-Quran dengan baik. Terdapat juga pelajar mengkhataam al-Quran secara hafazan hanya dalam tempoh tiga hari sahaja. Pada bulan Ramadhan terakhir dalam tempoh pengajian, mereka semua telah bergilir-gilir menjadi imam sembahyang tarāwayḥ di rumah Haji Muhammad Nor dan menghabiskan al-Quran sebanyak tiga puluh juzuk.

PELAJAR GENERASI PERTAMA HAJI MUHAMMAD NOR

Salah seorang muridnya, Ustaz Salahuddin Omar pernah berkhidmat sebagai Pengetua Darul Quran, dan selepas itu beliau telah ke Brunei untuk menjadi pengetua pertama di Maahad Tahfiz Hasan al-Bolkiah. Sekarang ini, beliau mengajar al-Quran di sekitar Lembah Kelang dan Singapura melalui kelas yang dikendalikan oleh syarikatnya Ulung Gemilang. Dato' Sheikh Ismail pula ialah pengasas Maahad Tahfiz al-Quran Negeri Terengganu. Beliau berkhidmat sebagai pengetua di Maahad tersebut dari tahun 1984 hingga tahun 1993. Selepas itu, beliau ke Brunei untuk menjadi Timbalan Pengetua di Maahad Tahfiz Hasan al-Bolkiah. Sekarang ini beliau merupakan Imam Besar Masjid Putra di Putrajaya. Ustaz Haji Muhsin bin Haji Ahmad pula ialah guru al-Quran di Universiti Islam Antarabangsa Malaysia (UIAM). Kemudiannya, beliau menabur bakti menyebarkan al-Quran di Brunei. Sekarang ini, beliau menjadi pengetua di maahad tahfiz yang ditubuhkannya sendiri bernama Pusat Pendidikan Saidiyah di Senawang, Negeri Sembilan.

Seorang muridnya dari Kedah iaitu Sheikh Othman adalah pengasas Maahad Tahfiz Negeri Kedah. Beliau kemudiannya berkhidmat sebagai Pegawai Agama Daerah. Ustaz Kamarudin Amri pula adalah bekas pensyarah al-Quran di Darul Quran, JAKIM. Selain nama-nama yang tersebut di atas, terdapat murid-muridnya yang berkhidmat sebagai pegawai agama dalam perkhidmatan awam seperti Ustaz Zainal Abidin bin Haji Ahmad. Beliau adalah bekas guru agama di beberapa buah Sekolah Menengah Kebangsaan Agama dan selepas bersara, beliau pernah dilantik sebagai Timbalan Mufti Kerajaan Negeri Terengganu. Selain beliau, terdapat seorang lagi muridnya yang masyhur di tanah air kita iaitu Datuk Abu Hasan Din al-Hafiz. Beliau berkhidmat sebagai Pegawai Agama di Istana Negara.

Semua pelajar generasi pertama maahad tahfiz ini banyak menabur bakti dalam perkembangan pengajian al-Quran di tanah air kita ini. Bakti mereka ini adalah hasil didikan guru yang mengajar mereka iaitu Haji Muhammad

Nor Bin Haji Ibrahim. Walaupun tempoh pengajian di maahad tersebut hanya selama tiga tahun sahaja, namun ilmu yang dicurahkan kepada murid-muridnya menjadi panduan kepada mereka semua ketika menyambung pengajian di Mesir.

PENULISAN DALAM BIDANG QIRAAT

Haji Muhammad Nor juga menyumbangkan ilmu beliau dalam bidang Qiraat berbentuk penulisan. Beliau telah menulis sebuah buku berkaitan dengan Qiraat *Warsh* dari Imam Nāfi^c yang berjudul *Suluhan Darul Naim Bagi Penuntut Bacan Nāfi^c bin Abi Na^cim*. Kitab ini telah selesai disusun pada akhir Ramadhan 1353H bersamaan Januari 1935.

Antara kandungan buku tersebut ialah berkaitan ilmu Qiraat iaitu bentuk-bentuk bacaan al-Quran. Dalam pendahuluan kitab tersebut, beliau menyatakan bahawa bacaan yang telah diyakini sah dan betul dari Rasulullah s.a.w. hanya tujuh bacaan sahaja iaitu Nāfi^c, Ibn Kathīr, Abu^c Amrū, Ibn^c Āmir, Āsim, Ḥamzah dan al-Kisā'iyy (Abdul Razak Mahmud, Pengasuh. Bil. 586. 2004: 23). Walaubagaimanapun, menurut ulama uşūl dan Qurra', Qiraat yang *mutawātir* daripada Rasulullah s.a.w. ialah sebanyak sepuluh Qiraat iaitu tujuh Qiraat yang tersebut di atas serta tiga lagi Qiraat iaitu Abu Ja^cfar, Ya^cqūb dan Khālaf al-^cAshir (al-Zarqaniyy. 2001: Jil 1. hlm 388).

Antara isi kandungan kitab tersebut ialah uşūl bacaan *Warsh* dari Imam Nāfi^c. Uşūl tersebut ialah *al-basmalah*, *saktah* (berhenti dengan tidak bernafas), *al-waṣl* (melangsungkan bacaan) antara dua surah, *ḥā'* ganti nama, bab panjang dan pendek, bab dua *hamzah qaf* pada satu kalimah, bab dua *hamzah qaf* pada dua kalimah, bab *hamzah tunggal*, pindah baris, *idghām*, *imālah* dan *taqlīl*, bab *rā'*, bab *lām*, bab *yā'* ganti nama dan *yā'* tambahan. Seterusnya ialah bab-bab mengenai bacaan pada kalimah-kalimah tertentu dalam al-Quran yang dihuraikan dari surah ke surah mulai dari surah al-Fātiḥah, al-Baqarah dan berakhir dengan surah al-Masad.

Secara keseluruhannya, kitab ini meliputi bacaan *Warsh* daripada Imam Nāfi^c dari sudut uşūl dan *farsh* (khilaf bacaan di tempat-tempat tertentu dalam surah al-Quran). Justeru, kitab ini memberi manfaat yang besar kepada para peminat ilmu Qiraat khususnya bacaan *Warsh* daripada Imam Nāfi^c.

KESIMPULAN

Dato' Haji Muhammad Nor Haji Ibrahim telah menyumbang jasa yang banyak dalam perkembangan ilmu Islam. Antara sumbangannya ialah mengasaskan maahad tahfiz yang pertama di Malaysia. Penubuhan maahad tahfiz ini menjadi sejarah kepada bermulanya perkembangan menghafaz al-

Quran di Malaysia. Dengan kepakarannya dalam bidang al-Quran, Dato' Haji Muhammad Nor telah membina kurikulum yang sesuai dengan pendidikan tahfiz al-Quran. Kurikulum tersebut meliputi hafazan 30 juzuk al-Quran, Qiraat, tajwid, tafsir dan lain-lain.

Kejayaan pelajar generasi pertama program tahfiz ini adalah hasil usaha yang berterusan daripada pengasasnya Dato' Haji Muhammad Nor sendiri. Kesemua pelajarnya seramai lapan orang telah berjaya menghabiskan hafazan al-Quran secara serentak. Di sini, kita dapat melihat sistem yang telah digunakan amat sesuai untuk pelajar mengingat al-Quran dan tidak ada pelajar yang tercicir dalam hafazan. Walaupun kaedah yang digunakan berbentuk tegas, tetapi di sebalik itu, ada toleransinya terutama ketika menghadapi pelajar yang sukar menghafaz atau mengingat al-Quran.

Bentuk pengajaran yang telah ditunjukkan oleh beliau sepatutnya menjadi tauladan kepada guru al-Quran masa kini untuk menghasilkan para penghafaz al-Quran yang berkualiti. Kualiti menghafaz al-Quran dan mengingatinya perlu diberi penekanan yang khusus di mana pelajar mestilah mampu membaca al-Quran dengan baik selain daripada memahami ayat-ayat al-Quran yang selalu diulang itu. Dengan kefahaman ini, kesan daripada al-Quran akan tersemat di dalam hatinya, dan secara tidak langsung dapat mengubah pekerti dan akhlak seperti yang disarankan oleh al-Quran.

BIBLIOGRAFI

Al-Quran.

Hassan, Abdullah Alwi. 2003. *Dato' Haji Muhammad Nor bin Haji Ibrahim (1905-1987)*. Pengasuh. Bil. 581. Julai-Ogos.

Mahmud, Abdul Razak. 2004. *Suluhan Darul Naim*. Pengasuh. Bil. 585. Mei - Jun.

Abu Ya'la, Ahmad bin 'Aliyy. 1984. *Musnad Abi Ya'la*. Dimashq: Dār al-Ma'mūn li al-Turāth.

al-Daylāmiyy, Abu Shujā' Shirawayh bin Shahrādar. 1986. *al-Firdaws bi Ma'thūr al-Khitāb*. Bayrut: Dār al-Kutub al-'Ilmiyyah.

Jabatan Kemajuan Islam Malaysia. 2002. *Prospektus Darul Quran 2002/2003*. t.tp: t.pt.

al-Naysaburiyy, Muslim bin al-Hajjaj. t.th. *Ṣaḥīḥ Muslim*. Bayrut: Dār Ihya' al-Turāth al-'Arabiyy.

al-Quḍā'iyy, Muḥammad bin Salamah. 1986. *Musnad al-Shihāb*. Bayrut: Mu'assasat al-Risālah.

al-Zarqāniyy, Muḥammad 'Abd al-'Azīm. 2001. *Manāhil al-'Irfān fi 'Ulūm al-Qur'ān*. Bayrut: Dār al-Ma'rifah.

Internet

<http://www.kelantan.gov.my/maik/muhdnor.htm> (18 Oktober 2004).

Temubual

Temubual dengan Dato' Sheikh Ismail bin Mohamad al-Hafiz, Imam Besar Masjid Putra, Putrajaya. 24 Julai 2004. Di Majlis Menghafaz al-Quran Peringkat Kebangsaan kali ke-25.

Temubual dengan Ustaz Haji Muhsin bin Haji Ahmad al-Hafiz. 24 Julai 2004. Di Majlis Menghafaz al-Quran Peringkat Kebangsaan kali ke-25.

Temubual dengan Ustaz Haji Salahuddin bin Omar al-Hafiz, Bekas Pengetua Darul Quran, JAKIM. 24 Julai 2004. Di Majlis Menghafaz al-Quran Peringkat Kebangsaan kali ke-25.